

Danuta Zawadzka, Agnieszka Strzelecka, Ewa Szafraniec-Siluta

Politechnika Koszalińska

LEASING I KREDYT JAKO ŹRÓDŁA FINANSOWANIA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH W ROLNICTWIE

LEASING AND CREDIT AS SOURCES OF FINANCING INVESTMENT IN AGRICULTURE

Słowa kluczowe: leasing, kredyt, nakłady inwestycyjne w rolnictwie, nakłady inwestycyjne

Key words: leasing, credit, agricultural investments, capital expenditures

Abstrakt. Celem badań było określenie zmian w wykorzystaniu kredytu i leasingu w finansowaniu nakładów inwestycyjnych rolników w Polsce. Postawiono hipotezę o rosnącym znaczeniu obcych źródeł kapitału w finansowaniu nakładów inwestycyjnych w rolnictwie. Badania objęto przedsiębiorstwa rolnicze oraz rolników indywidualnych w Polsce w latach 2006-2012. W badaniach wykorzystano dane Głównego Urzędu Statystycznego, Narodowego Banku Polskiego oraz Związku Polskiego Leasingu. W rezultacie przeprowadzonych analiz udowodniono postawioną na wstępie badań hipotezę.

Wstęp

Kredyt i leasing stanowią najistotniejsze obce źródło finansowania inwestycji, w tym również inwestycji w rolnictwie (nakładów inwestycyjnych w rolnictwie). Kredyt jest umową, w której bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy (rolnikowi) na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych, z przeznaczeniem na ustalony cel (inwestycję w rolnictwie), a kredytobiorca zobowiązany jest do ich zwrotu wraz z odsetkami w określonym terminie [*Ustawa Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r.*, Dz.U. 1997. nr 140, poz. 939, art. 69]. Uzyskane w ten sposób środki kredytobiorca (rolnik) może przeznaczyć na zakup środka trwałego, rozbudowę lub modernizację istniejących obiektów majątku trwałego. W umowie leasingu finansujący zobowiązuje się do nabycia rzeczy od określonego zbywcy na warunkach określonych w umowie i oddanie jej korzystającemu (rolnikowi) do używania przez oznaczony czas, w zamian za zapłatę finansującemu w uzgodnionych ratach wynagrodzenia pieniężnego, równego co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia tej rzeczy przez finansującego [*Ustawa Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r.*, Dz.U. 2011. nr 230, poz. 1370, art. 709¹]. W literaturze toczy się dyskusja na temat zalet oraz wad wykorzystania kredytu i leasingu jako źródeł finansowania inwestycji [m.in. Przepióra 2009, Skowronek-Mielczarek 2007]. Jednostki z sektora rolnego wykazują w tym zakresie pewną specyfikę, wynikającą m.in. ze stosowanej hierarchii źródeł finansowania (dominujące znaczenie kapitału własnego w finansowaniu działalności), a także ze względu na szczególne uwarunkowania procesu produkcyjnego (czynniki behawioralne, prawne, wysokie ryzyko przyrodnicze) [Ma, Tian 2006, Bierlen i in. 1998].

Celem badań było określenie zmian w wykorzystaniu kredytu i leasingu w finansowaniu nakładów inwestycyjnych rolników w Polsce. Postawiono hipotezę o rosnącym znaczeniu obcych źródeł kapitału w finansowaniu nakładów inwestycyjnych w rolnictwie.

Materiał i metodyka badań

Populację celu stanowiły przedsiębiorstwa rolnicze oraz rolnicy indywidualni w Polsce. Przedsiębiorstwo rolnicze stanowi wyodrębnioną pod względem organizacyjnym, ekonomicznym oraz prawnym jednostkę gospodarczą, która wytwarza produkty i usługi rolnicze w celu ich sprzedaży [Ziętara 2009]. Na potrzeby badania do grupy przedsiębiorstw rolniczych zakwalifikowano podmioty z sekcji A w ramach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i

rybactwo¹. Rolnicy indywidualni to osoby fizyczne, których główne źródło dochodu pochodzi z produkcji rolniczej, a ich działalność nie została zarejestrowana w formie spółdzielni, przedsiębiorstwa, spółki lub grup producenckich². W badaniach wykorzystano dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Narodowego Banku Polskiego (NBP) oraz Związku Polskiego Leasingu (ZPL).

Oceny rozwoju inwestycji w rolnictwie dokonano na podstawie poziomu nakładów inwestycyjnych, które zgodnie z metodyką GUS obejmują nakłady finansowe lub rzeczowe, a ich celem jest stworzenie nowych środków trwałych, a także rozbudowa lub modernizacja istniejących obiektów majątku trwałego³. W tym zakresie pozyskano dane z roczników statystycznych rolnictwa. W badaniu przedstawiono wartość nakładów inwestycyjnych w rolnictwie i łowiectwie⁴. Analizę rynku kredytów rolniczych przeprowadzono przy wykorzystaniu danych gromadzonych i publikowanych przez GUS w cyklicznych opracowaniach *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych*⁵. Statystyką są objęte przedsiębiorstwa⁶ prowadzące księgi rachunkowe lub podatkową księgę przychodów i rozchodów, w których liczba pracujących wynosi 10 i więcej osób [*Bilansowe wyniki...* 2012]. Wartości bilansowe prezentowane są według stanu na koniec roku kalendarzowego. W badaniu przedstawiono wartość oraz dynamikę bankowych kredytów długoterminowych. W artykule zaprezentowano także wykorzystanie kredytów inwestycyjnych przez rolników indywidualnych (badanie poziomu zadłużenia z tytułu kredytów na inwestycje w bankach). W tym celu wykorzystano statystyki NBP dotyczące należności banków od podsektora rolników indywidualnych w Polsce. Dokonano analizy danych dotyczących zadłużenia tych podmiotów z tytułu kredytów i pożyczek bankowych na inwestycje (według stanu na 31 grudnia w kolejnych latach objętych badaniem). Ostatnim z wykorzystanych źródeł danych są statystyki ZPL, na podstawie których przedstawiono wartość maszyn rolniczych oddanych w leasing. Zakres czasowy badania, z wykorzystaniem wszystkich powyższych źródeł, obejmował lata 2006-2012. Analizą objęto obszar całej Polski.

Zbadano zmiany w poziomie nakładów inwestycyjnych w rolnictwie i łowiectwie w Polsce (przy wykorzystaniu danych GUS). Następnie dokonano analizy i oceny zmian w wykorzystaniu długoterminowych kredytów bankowych przez przedsiębiorstwa rolnicze w Polsce (na podstawie danych GUS), dane te porównano z kredytami inwestycyjnymi rolników indywidualnych w Polsce (wykorzystano w tym celu dane NBP). Kolejny etap badań obejmował ustalenie zmian w wartości maszyn rolniczych oddanych w leasing w Polsce (na podstawie danych ZPL). Następnie dokonano porównania poziomu wskaźników dynamiki wartości maszyn rolniczych oddanych w leasing oraz wartości kredytów udzielonych przedsiębiorstwom rolniczym i rolnikom indywidualnym, w celu oceny rozwoju rynku obu źródeł finansowania nakładów inwestycyjnych w rolnictwie.

¹ Sekcja A obejmuje: uprawy rolne inne niż wieloletnie, rozmnażanie roślin, uprawę roślin wieloletnich, chów i hodowlę zwierząt, uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), działalność usługową wspomagającą rolnictwo i następującą po zbiorach, łowiectwo i pozyskiwanie zwierząt łownych, włączając działalność usługową, gospodarkę leśną i pozostałą działalność leśną, z wyłączeniem pozyskiwania produktów leśnych, pozyskiwanie drewna, pozyskiwanie dziko rosnących produktów leśnych, z wyłączeniem drewna, działalność usługową związaną z leśnictwem, rybołówstwo, chów i hodowlą ryb oraz pozostałych organizmów wodnych.

² W analizie przyjęto klasyfikację stosowaną przez Narodowy Bank Polski oraz Europejski Bank Centralny [Załączniki do uchwały nr 78/2009].

³ Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady. Pierwsza kategoria obejmuje nakłady na: budynki i budowle; maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia; środki transportu oraz inne (np. melioracje szczegółowe, inwentarz żywy (stado podstawowe), zasadzenie wieloletnie). Natomiast pozostałe nakłady obejmują tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji, a także inne koszty związane z realizacją inwestycji. Szerzej: [*Rocznik statystyczny...* 2013].

⁴ Wartość nakładów inwestycyjnych w rolnictwie i łowiectwie określana jest na podstawie sprawozdawczości (osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej z liczbą pracujących powyżej 9 osób oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (bez gospodarstw indywidualnych w rolnictwie), a także spółki cywilne z liczbą osób powyżej 9 osób) oraz na podstawie szacunków (osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej z liczbą pracujących do 9 osób i gospodarstwa indywidualne w rolnictwie) [*Rocznik statystyczny...* 2013].

⁵ Dane liczbowe badanych przedsiębiorstw GUS pozyskał z następujących sprawozdań: SP – roczna ankieta przedsiębiorstwa, F-02 – statystyczne sprawozdanie finansowe oraz F-03 – sprawozdanie o stanie i ruchu środków trwałych.

⁶ W publikacji GUS przedstawiono dane przedsiębiorstw prowadzonych w formie spółek handlowych (osobowych i kapitałowych), spółek cywilnych, przedsiębiorstw państwowych, spółdzielni, oddziałów przedsiębiorców zagranicznych, państwowych jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą [*Bilansowe wyniki...* 2012].

Wyniki badań i dyskusja

Na rysunku 1 przedstawiono wartość nakładów inwestycyjnych w rolnictwie i łowiectwie w Polsce w latach 2006-2012. Wartość analizowanych inwestycji w Polsce wahała się od 2958,6 mln zł w 2006 roku do 4492,7 mln zł w 2012 roku. Nakłady inwestycyjne wzrastały w całym badanym okresie, z wyjątkiem 2009 roku. Wzrost wartości nakładów w latach 2006-2008 był efektem wstąpienia Polski do Unii Europejskiej (UE), co umożliwiło rolnikom dywersyfikację źródeł finansowania inwestycji. Natomiast ograniczenie aktywności inwestycyjnej w zakresie aktywów rzeczowych w 2009 roku było związane z kryzysem gospodarczym, a zatem pogorszeniem koniunktury gospodarczej [Grzelak 2013]. Z badań przeprowadzonych wśród przedsiębiorstw rolniczych wynika, że jednostki zajmujące się produkcją rolniczą, wcześniej niż przedsiębiorstwa ogółem w Polsce ograniczyły inwestycje na skutek kryzysu gospodarczego. Wartość nakładów inwestycyjnych w sektorze „Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo” spadła w 2008 roku o 5% w stosunku do 2007 roku, przy jednoczesnym wzroście nakładów ogółem badanych przedsiębiorstw w Polsce. Natomiast w 2010 roku wyłącznie w przedsiębiorstwach z sektora rolnego odnotowano wzrost nakładów inwestycyjnych (o 18,3%). Wartość badanej zmiennej dla ogółu przedsiębiorstw w Polsce⁷ w 2010 roku w porównaniu do 2009 roku spadła o 4,2%. Natomiast od 2011 roku przedsiębiorstwa rolnicze zwiększały aktywność inwestycyjną w zakresie majątku trwałego [Szafraniec-Siluta i in. 2012].

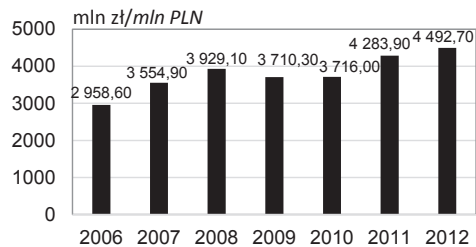
W kolejnym etapie badań dokonano oceny wykorzystania kredytów bankowych w finansowaniu nakładów inwestycyjnych w rolnictwie. Na rysunku 2 przedstawiono wartość długoterminowych kredytów bankowych przedsiębiorstw rolniczych w Polsce w latach 2006-2012.

Zadłużenie przedsiębiorstw rolniczych z tytułu długoterminowych kredytów bankowych wyniosło przeciętnie 1434,83 mln zł. Odnotowano wzrost wartości długoterminowych kredytów bankowych przedsiębiorstw rolniczych do 2010 roku (średnio o 10,9%). Natomiast w 2011 roku odnotowano ich spadek o 214,1 mln zł w porównaniu z rokiem poprzednim. W 2012 roku zaobserwowano ponowny wzrost zainteresowania wykorzystaniem przez przedsiębiorstwa rolnicze długoterminowych kredytów bankowych. Warto podkreślić, że od 2009 roku wzrost omawianej kategorii zadłużenia następował przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby przedsiębiorstw rolniczych, które korzystały z długoterminowych kredytów bankowych, co świadczy o wzroście przeciętnej wartości kredytu bankowego w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo [Zawadzka, Strzelecka 2014]. Zgodnie z przyjętą metodyką badania, ustalono zmiany w wartości kredytów i pożyczek bankowych na inwestycje rolników indywidualnych

Rysunek 1. Wartość nakładów inwestycyjnych w rolnictwie i łowiectwie w Polsce w latach 2006-2012
Figure 1. Value of investment in agriculture and hunting according to current prices in the years 2006-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Rocznik statystyczny... 2013, 2010]

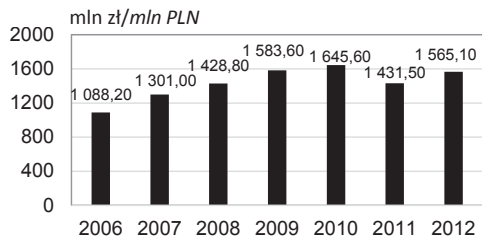
Source: own study based on [Rocznik statystyczny... 2013, 2010]

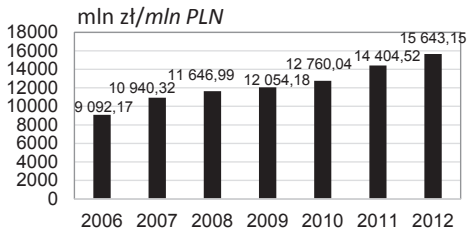
Rysunek 2. Wartość długoterminowych kredytów bankowych przedsiębiorstw rolniczych w Polsce w latach 2006-2012
Figure 2. Value of long-term bank credits received by agriculture companies in Poland in the years 2006-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bilansowe wyniki... 2007-2013]

Source: own study based on [Bilansowe wyniki... 2007-2013]

⁷ Objętych badaniem GUS w ramach analizowanych danych.

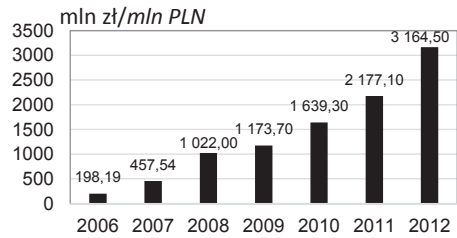

Rysunek 3. Zobowiązania rolników indywidualnych z tytułu kredytów i pożyczek bankowych na inwestycje w Polsce w latach 2006-2012

Figure 3. Farmers liabilities arising from bank credits and loans for investments in Poland in the years 2006-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Należności i zobowiązania... 2014]

Source: own study based on [Należności i zobowiązania... 2014]

Rysunek 4. Wartość maszyn rolniczych oddanych w leasing w Polsce w latach 2006-2012 [mln zł]

Figure 4. The value of agricultural machines leases in the years 2006-2012 [mln PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Związku Polskiego Leasingu [www.leasing.org.pl]

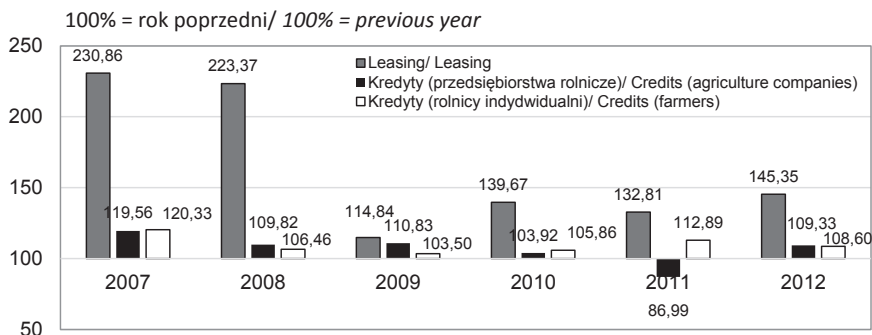
Source: own study based on data from Polish Leasing Association [www.leasing.org.pl]

w Polsce. Uzyskane w tym zakresie wyniki zaprezentowano na rysunku 3.

Przeciętna wartość kredytów i pożyczek bankowych na inwestycje rolników indywidualnych w analizowanym okresie wyniosła 12 363,05 mln zł. Warto także podkreślić, że kredyty i pożyczki bankowe na inwestycje mają dominujące znaczenie w strukturze zadłużenia (w bankach) rolników indywidualnych w Polsce [Strzelecka 2013]. Kredyty te wzrastały średnio o 9,5% rocznie, osiągając poziom 15 643,15 mln zł w ostatnim z badanych lat. Wzrost zainteresowania wykorzystaniem przez rolników indywidualnych kredytów bankowych na inwestycje związany był m.in. z możliwościami, które pojawiły się w związku z integracją Polski z UE. Z badań przeprowadzonych przez Katę wynika, że wśród głównych motywów decyzji kredytowych rolników była chęć skorzystania ze wsparcia finansowego UE na realizowanie przedsięwzięć inwestycyjnych [Kata 2012]. Ponadto, zaobserwowany wzrost wartości zadłużenia z tytułu kredytów i pożyczek bankowych na inwestycje rolników indywidualnych może stanowić potwierdzenie prezentowanych w literaturze wyników badań, zgodnie z którymi podstawowym źródłem finansowania zewnętrznego w rolnictwie są kredyty bankowe, w tym kredyty preferencyjne [Mądra, Stola 2008].

Kredyty bankowe stanowią ważne źródło zewnętrznego finansowania inwestycji prowadzonych przez rolników. Jednak, jak dowodzą statystyki, rolnicy w coraz większym zakresie wykorzystują leasing jako źródło finansowania nakładów inwestycyjnych. Na rysunku 4 przedstawiono wartość maszyn rolniczych oddanych w leasing w Polsce w latach 2006-2012. Wartość maszyn rolniczych oddanych w leasing w 2006 roku wyniosła 198,19 mln zł, natomiast w 2012 roku wzrosła do poziomu 3164,50 mln zł. Wzrost wartości tego źródła finansowania w całym badanym okresie świadczy o jego dynamicznym rozwoju oraz dużym zainteresowaniu ze strony rolników. Warto podkreślić, że wartość maszyn rolniczych oddanych w leasing wzrastała także w okresie spowolnienia gospodarczego, w przeciwieństwie do wartości wszystkich środków oddanych w leasing [Szafraniec-Siluta 2010].

W celu oceny rozwoju rynku leasingu dla przedsiębiorstw rolniczych oraz rynku kredytów rolniczych zaciąganych na finansowanie inwestycji przedstawiono poziom wskaźników dynamiki wyznaczonych dla obu kategorii (rys. 5). Dokonując analizy rozwoju leasingu oraz kredytu jako źródeł finansowania inwestycji przedsiębiorstw rolniczych należy stwierdzić, że w całym badanym okresie wartość maszyn rolniczych oddanych w leasing wzrastała. Podobna tendencja wystąpiła także w przypadku kredytów zaciągniętych przez rolników indywidualnych. Natomiast wartość kredytów udzielonych przedsiębiorstwom rolniczym uległa zmniejszeniu w 2011 roku. Jednak wskaźniki dynamiki wartości maszyn rolniczych oddanych w leasing w latach 2006-2012

Rysunek 5. Dynamika wartości maszyn rolniczych oddanych w leasing, wartości długoterminowych kredytów bankowych dla przedsiębiorstw rolniczych oraz wartości zobowiązań rolników indywidualnych z tytułu kredytów i pożyczek bankowych na inwestycje w Polsce w latach 2007-2012

Figure 5. Dynamics of agricultural machinery leased, the value of agricultural enterprises' long-term bank loans and the value of farmers liabilities arising from bank credits and loans for investments, in Poland in the years 2007-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, NBP, ZPL

Source: own study based on data from Central Statistical Office of Poland, National Bank of Poland and Polish Leasing Association

były wyższe od obu kategorii dotyczących kredytu. Rolnicy mają możliwość skorzystania z finansowania na preferencyjnych warunkach. Kredyty udzielane ze wsparciem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa stanowią wysoki udział w strukturze kredytów udzielanych gospodarstwom rolnym w Polsce [Rosa 2011]. W opinii rolników preferencyjne kredyty długoterminowe stanowią źródło kapitału zewnętrznego obciążone najniższym kosztem jego pozyskania [Wasilewski, Mądra 2009]. Rolnicy wskazują, że kredyty preferencyjne stanowią istotne źródło finansowania inwestycji prowadzonych w ramach gospodarstwa rolnego [Danilowska 2013].

Mimo tego, rynek leasingu w Polsce rozwija się w wyższym tempie niż rynek kredytów, co może wynikać z faktu, że firmy leasingowe dostosowują ofertę do potrzeb potencjalnych leasingobiorców, uwzględniając w umowach z rolnikami cykliczność uzyskiwanych przez nich przychodów, a zatem oferując możliwość ustalenia harmonogramu spłat w odstępach miesięcznych, kwartalnych lub sezonowych [Szafraniec-Siluta 2010]. Ponadto leasing, podobnie jak kredyt, jest komplementarnym źródłem finansowania w stosunku do programów wsparcia finansowego oferowanych w ramach UE.

Podsumowanie i wnioski

W toku przeprowadzonych badań udowodniono hipotezę o rosnącym znaczeniu kapitału obcego w finansowaniu inwestycji w rolnictwie (podejmowanych przez przedsiębiorstwa rolnicze oraz rolników indywidualnych) w Polsce. Wykazano, że wartość nakładów inwestycyjnych w rolnictwie i łowiectwie wzrastała w latach 2006-2012 (z wyjątkiem 2009 roku). Finansowane były one ze środków własnych, kredytu i leasingu, przy czym zaobserwować można stały wzrost rynku leasingu przy pewnych wahaniami odnoszących się do wartości zadłużenia przedsiębiorstw rolniczych z tytułu kredytów długoterminowych (w 2011 roku), odmiennie do zadłużenia rolników indywidualnych, którego wartość stale wzrasta w całym analizowanym okresie. Najwyższą dynamiką charakteryzował się rynek leasingu. Wartość maszyn rolniczych oddanych w leasing w Polsce w 2012 roku była 16 razy większa niż w 2006 roku.

Literatura

- Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 roku.* 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013: GUS, Warszawa.
- Bierlen R., Barry P.J., Dixon B.L., Ahrendsen B.L. 1998: *Credit Constraints, Farm Characteristics and the Farm Economy: Differential Impactson Feeder Cattle and Beef Cow Inventories*, Amer. J. Agric. Econ., nr 80, 709.
- Daniłowska A. 2013: *Rola kredytów preferencyjnych w finansowaniu inwestycji w rolnictwie w Polsce*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XV, z. 6, 66-67.
- Grzelak A. 2013: *Sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych w warunkach zmiany koniunktury gospodarczej (2007-2009)*, Roczn. Ekon. Rol. i Rozw. Obsz. Wiej., t. 100, z. 1, 82.
- Kata R. 2012: *Przesłanki oraz mikroekonomiczne determinanty korzystania przez rolników z kredytów bankowych*, Roczn. Ekon. Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, nr 5, 246.
- Ma J., Tian G. 2006: *Risks, Financing Constraints, and High Savings Ratio in the Rural Economy of China: A Model Incorporating Precautionary Savings and Liquidity Constraints*, Frontiers of Economics in China, 1(1), 112-125.
- Mądra M., Stola E. 2008: *Poziom kredytów i opinie rolników dotyczące kredytowania*, [w:] P. Karpuś, J. Węclawski (red.), *Rynek finansowy. Inspiracje z integracji europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin, 159-161.
- Należności i zobowiązania banków.* 2014: Narodowy Bank Polski, http://nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniężna_i_bankowa/nal_zobow.html, dostęp 26.05.2014 r.
- Przepióra P. 2009: *Leasing i kredyt bankowy w finansowaniu rozwoju małych przedsiębiorstw*, [w:] *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw*, red. A. Bielawska, Zesz. Nauk. Uniwersytetu Szczecińskiego nr 540, „Ekonomiczne Problemy Usług”, Szczecin, 34, 105-11.
- Rocznik statystyczny rolnictwa.* 2010, 2013: GUS, Warszawa.
- Rosa A. 2011: *Znaczenie banków spółdzielczych i ARiMR w kredytowaniu preferencyjnym rolnictwa w Polsce w latach 2003-2009*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 3, 271-272.
- Skowronek-Mielczarek A. 2007: *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa, 189-190.
- Strzelecka A. 2013: *Zadłużenie rolniczych gospodarstw domowych w regionie Pomorza Środkowego*, Zarządzanie i Finanse, J. Manag. Fin., t. 11, nr 2, część 2, 397.
- Szafraniec-Siluta E. 2010: *Ocena finansowania inwestycji rolniczych leasingiem*, Zesz. Nauk. SGGW, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, 82, 183-191.
- Szafraniec-Siluta E., Zawadzka D., Strzelecka A. 2012: *Aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw rolniczych Pomorza Środkowego*, Zesz. Nauk. SGGW, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, 97, 93-110.
- Ustawa Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r.*, Dz.U. 2011. nr 230, poz. 1370, art. 709¹.
- Ustawa Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r.*, Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939, art. 69.
- Wasilewski M., Mądra M. 2009: *Determinanty kształtujące poziom finansowania gospodarstw rolniczych kapitałem obcym*, [w:] J. Ostaszewski (red.), *Determinanty kształtowania struktury kapitału w przedsiębiorstwie*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, 478.
- Załączniki do Uchwały nr 78/2009 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 29 października 2009 r. w sprawie trybu i szczegółowych zasad przekazywania przez banki Narodowemu Bankowi Polskiemu danych niezbędnych do sporządzania bilansu płatniczego oraz międzynarodowej pozycji inwestycyjnej*, Dz.Urz. NBP, nr 18, poz. 20.
- Zawadzka D., Strzelecka A. 2014: *Struktura terminowa zobowiązań przedsiębiorstw rolniczych z tytułu kredytu bankowego – ujęcie porównawcze*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 326, 365-376.
- Ziętara W. 2009: *Miary wielkości gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych*, Roczn. Nauk Rol., seria G, t. 96, z. 4, 269. www.nbp.pl, www.leasing.org.pl

Summary

The aim of the research was to identify trends in the use of credit and lease by farmers and agricultural enterprises financing of investments' expenditures in Poland. A hypothesis about the growing importance of debt financing of investment in agriculture was formulated in the paper. The population were agricultural enterprises and individual farmers in Poland in the years 2006-2012. The study used data from the Central Statistical Office, National Polish Bank and Polish Leasing Association. The results presented in the paper proved the hypothesis.

Adres do korespondencji

dr hab. Danuta Zawadzka, prof. nadzw. PK, mgr Agnieszka Strzelecka, mgr Ewa Szafraniec-Siluta
Politechnika Koszalińska, Wydział Nauk Ekonomicznych, ul. Kwiatkowskiego 6e, Katedra Finansów
75-343 Koszalin

e-mail: danuta.zawadzka@tu.koszalin.pl, tel. (94) 343 92 16

e-mail: agnieszka.strzelecka@tu.koszalin.pl, tel. (94) 343 91 64

e-mail: ewa.szafraniec@tu.koszalin.pl, tel. (94) 343 91 64